

In Oorlogsnood. Virginie Lovelings dagboek 1914-1918, teksteditie verzorgd door Ludo Stynen en Sylvia Van Peteghem, Gent, Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 1999, 791 pp., 1654 BEF, ISBN 90-72474-29-5 (Literaire tekstedities en bibliografieën, nr. 4).

Het blijft een merkwaardige vaststelling dat in Vlaanderen, in tegenstelling met wat in de buurlanden is gebeurd, de Eerste Wereldoorlog de schrijvers weinig diepgaand heeft beïnvloed. Na een grondig onderzoek van een lange reeks oorlogsboeken, besloot Frederik Deflo: *“De Vlaamse oorlogsliteratuur 1914-1918 is niet alleen grappig, ze is navrant”*. (De literaire oorlog. *De Vlaamse proza-literatuur over de Eerste Wereldoorlog*, Aartrijke, 1991, p. 143). Deze vernietigende kritiek geldt in mindere mate voor egodocumenten. Omwille van vooral hun documentair gehalte zette onder andere het Genootschap voor Geschiedenis in Brugge een aparte publicatiereeks op en ook literatuurhistorici publiceerden memoires en dagboeken. Zo waren van voorliggend oorlogsdagboek van Virginie Loveling reeds eerder fragmenten verschenen. Het blijft de grote verdienste van wijlen Antonin Van Elslander dat hij heeft ingezien dat de fragmentaire publicatie de betekenis van het geheel had ondergraven en dat het meer waardering verdiende. Op zijn aandringen besloot de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde over te gaan tot een integrale teksteditie en vertrouwde ze de concrete uitvoering toe aan Ludo Stynen die reeds een biografie van de gezusters Loveling op zijn naam had en aan Sylvia Van Peteghem die met haar doctoraatsverhandeling over A.W. Sanders van Loo haar grote vertrouwdheid met het genre en met de periode had bewezen.

Naast de oplossing van structuur- en transcriptieproblemen zorgden de auteurs voor een heldere duiding van de dagboekschrijfster en voor de noodzakelijke toelichtingen bij het tijds kader van de vermelde personen.

Het dagboek zelf steekt met kop en schouders boven alle eerder gepubliceerde uit. Het is een onbetwistbaar meesterwerk met internationaal niveau. De schrijfstijl van de auteur doet, afgezien van enkele verouderde wendingen en woorden waarmee men snel vertrouwd geraakt, zeer modern aan. Op het eerste gezicht lijkt het observatieveld van Virginie Loveling bijzonder eng. Het beperkt zich overwegend tot een stadsdeel van Gent dat zich uitstrekt ongeveer tussen de Heuvelpoort, de Kouter, de Coupure en het station aan het Maria-Hendrikaplein. Slechts sporadisch onderneemt ze een tram- of voettocht naar één van de randgemeenten en zelden vermeldt ze een reisje dat haar verder voert. Ze beschikt niet over bij-

komende of uitzonderlijke inlichtingenbronnen. Ze moet het stellen met wat ze rondom zich ziet en hoort en met wat ze verneemt aan kwakkels en echte belevenissen van vriendinnen, kennissen en dienstpersoneel. Verschillende bekenden zijn actief betrokken in allerlei vormen van liefdadigheid. “*Ja, er is hier veel toewijding. Het zijn allemaal dames van den goeuden stand, die dat werk op zich nemen*” (p. 152). Veel contacten met de academische wereld heeft ze niet. Wel voert ze af en toe gesprekken met Duitse militairen die bij haar ingekwartierd worden. De inlichtingen van de Duitsvriendelijke pers wantrouwt ze.

Met dat bescheiden materiaal verricht ze evenwel wonderen. Uit haar vroegere romans *Het hoofd van 't huis* en allerlei schetsen, uit *Sofie* en vooral uit *Een dure eed* was gebleken dat ze bijzonder scherpzinnig de houdingen en gedragingen van sociale groepen in stedelijke als in landelijke milieus kon analyseren. Diezelfde kritische geest treft men hier in zijn volste ontwikkeling aan. Evenals andere auteurs vermeldt ze de meer spectaculaire aspecten van het oorlogsgebeuren: de overweldigende aanwezigheid van militairen, de verwoestingen, de verplichte tewerkstelling, de beknotte vrijheid, de rantsoenering of de stijgende levensduurte enzovoort ... , maar wat haar benadering zo uitermate boeiend en uniek maakt, is haar observatievermogen en haar geoefende registratietechniek van mentaliteiten, gevoeligheden en statussymbolen. Zo maakt de lezer van zeer nabij doorheen vier jaar dagboeknotities de geleidelijke transformatie van een aantal gedragspatronen mee. Of om het meer veralgemenend en met haar eigen woorden te zeggen: “*hoe het verschil der standen en de opvoeding gewijzigd wordt in oorlogstijd*” (p. 141) of elders “*Duitsland was hier vroeger bewonderd maar nooit sympathiek, het zal hier nooit bemind, maar nu verfoeid worden*” (p. 146).

Voor wie het dagboek als bron voor de studie van de Vlaamse beweging wil gebruiken, is het minder nuttig. Binnen haar gezichtsveld vormt de ‘taelquestie’ slechts een miniem segment en ze gelooft niet dat die door geweld kan geregeld worden. “*Hoe wilt ge, dat de bevolking zich door den vijand laat opdringen, wat de vriend niet of slechts met bijna onoverkomelijke moeite bewerken kon*” (p. 442). Niet alleen zichzelf maar de gehele wereld waarin ze verkeert – en die beperkt zich niet tot de bourgeoisie – is door en door belgicistisch ingesteld en verwerpt radicaal het optreden van de activisten: *de Vlaamsche Post* wordt “*De Vlaamsche Pest*”; de opening van de vervlaamste Gentse universiteit acht ze nauwelijks een viertal regeltjes waard; ze onderschrijft de houding van de Gentse gemeenteraad die protesteert tegen de “*handelwijze dergenen, welke zichzelf bestempelen met den titel van ‘Raad van Vlaanderen’*” (p. 680). Veel sprekender zijn de bijna niet te tellen blijken van trouw aan de koning, de regering, het vaderland die ze in uiteenlopende lagen van de bevolking meent te kunnen herkennen.

ROMAIN VAN EENOO
ASFILSTRAAT 18, B-9031 GENT